

DE SCHOLENBOUWATLAS BIEDT HANDVATTEN

EEN TWEEDE LEVEN VOOR OUDE SCHOOLGEBOUWEN

VEEL BESTAANDE **BASISSCHOLEN** GAAN DE KOMENDE JAREN OP DE SCHOP EN WORDEN AANGEPAST AAN DE **HUIDIGE EISEN**. VANWEGE EEN NIEUWE WET ZIJN SCHOLEN VANAF JANUARI 2015 ZELF VERANTWOORDELIJK VOOR **AANPASSINGEN** EN HET **BUITENONDERHOUD**. DE SCHOLENBOUWATLAS GEEFT INZICHT IN DE MOGELIJKHEDEN OM BESTAANDE GEBOUWEN GESCHIKT TE MAKEN VOOR EEN TWEEDE LEVEN.

OVER DE SCHOLENBOUWATLAS

De aanleiding voor het maken van de Scholenbouwatlas vloeit voort uit het advies van de Rijksbouwmeester Scholenbouw in topconditie (2009) waarin gesteld wordt dat de huidige programma's van eisen voor primair onderwijs vaak verouderd zijn. De aandacht voor proces, ontwerp en methode in de Scholenbouwatlas is een verdiepingsslag van de Scholenbouwwaaiër die in 2011 is verschenen: www.scholenbouwwaaier.nl Met nai010 uitgeverij wordt gewerkt aan een gedrukte publicatie en uitgebreide versie van de scholenbouwatlas. Het onderzoek ervoor is financieel ondersteund door het Atelier Rijksbouwmeester en het Stimuleringsfonds creatieve industrie.

BREDE SCHOOL JAN PRINS / WILLIBRORD, ROTTERDAM, ARCHITECTENBUREAU ARCONIKO. (FOTOGRAAF: JEAN PAUL MIOULET)

De praktijk van het verbouwen van basisscholen en kindcentra is vaak ad hoc. Keer op keer zijn kleine aanpassingen aan de school doorgevoerd. Brandveiligheidseisen zijn gerealiseerd; de gevel is gerenoveerd en de installaties zijn vervangen; op de gang zijn werkplekken gemaakt; een vleugel is uitgebreid om aan de buitenschoolse opvang ruimte te bieden. En zo zijn er nog meer incidentele aanpassingen te bedenken. Stuk voor stuk goed bedoeld. Maar voor je het weet is de school door al die wijzigingen verrommeld. De samenhang is eruit. En de waardering voor het gebouw daalt. Bij een nieuwe aanpassing wordt

dan al snel gedacht dat nieuwbouw beter is dan verbouw. Maar het gaat er juist om de verbouwing op een integrale wijze aan te pakken. De Scholenbouwatlas toont daarvan Nederlandse praktijkvoorbeelden.

Zorgvuldig omgaan met bestaande gebouwen. De huidige economische omstandigheden dwingen ons zorgvuldiger om te gaan met de bestaande voorraad. Het verbouwen van basisscholen en kindcentra is een urgente opgave. Schoolleiders stellen dat er veel achterstallig onderhoud is en dat de scholen niet goed geschikt zijn voor de huidige onderwijsbehoeften

en opvang. Zo blijkt uit onderzoek van Oberon (31 okt 2013) in opdracht van het ministerie van OCW. Bovendien zullen in 2015 scholen zelf meer verantwoordelijk zijn voor verbouwactiviteiten, door de overheveling van gelden voor buitenonderhoud en aanpassingen van gemeenten naar schoolbesturen zelf. Voor opdrachtgevers en ontwerpers ligt hier een grote opgave. Toch blijkt de praktijk voor opdrachtgevers en gebruikers vaak ondoorzichtig en zijn de ruimtelijke mogelijkheden onvoldoende bekend. Normatieve vergoedingen en onderliggende Programma's van Eisen blijken daarbij in de praktijk ook nog eens sterk verouderd.

ZICHT OP BELANGRIJKSTE INGEPEN

Doel van de Scholenbouwatlas is besturen van basisscholen bij te staan in het opdrachtgeverschap als zij in 2015 voor een verbouwing staan. De Scholenbouwatlas laat aan de hand van concrete samenvoegingen zien hoe basisscholen en kindcentra in ons land zijn verbouwd. Daardoor krijgen opdrachtgevers een instrument in handen in de communicatie met architecten. De Scholenbouwatlas focust op vijf ruimtelijke opgaven die in de Nederlandse context actueel blijken te zijn. In de eerste plaats is dat natuurlijk de vernieuwing van de onderwijsruimte, vanwege andere opvattingen over onderwijs en de wijze waarop leerlingen worden begeleid gedurende het onderwijsproces. De Scholenbouwatlas laat ook voorbeelden zien van overblijfruimtes, in Nederland is dat helaas (nog) een ondergeschoven kind. Daarnaast is het realiseren van de ruimtes voor kinderopvang sinds de motie Van Aartsen Bos uit 2007 relevant, alhoewel de laatste jaren de behoefte aan kindplaatsen weer is afgenomen. Een aandachtspunt dat geregeld wordt onderschat is de gemeenschappelijke ruimte die verschillende organisaties in een gebouw kunnen delen. En tot slot biedt de scholenbouwatlas zicht op een trend die de laatste jaren aan belang heeft gewonnen: de vorming van het brede gebouw waarbij meerdere instellingen onder een dak zijn samengebracht.

VERBOUWPROCES EN VERBOUWMODELLEN

Naast de concrete casestudies biedt de Scholenbouwatlas ook helderheid in de verbouwing door de aandacht voor het proces en de verbouwmethode. Meerdere onderzoekers hebben de verschillende partijen in beeld gebracht die bij de transformatieopgave betrokken zijn, zoals de opdrachtgever en de architect, maar ook de wijk, kinderopvangorganisaties en de rol van gemeenten. In het onderzoek wordt bijvoorbeeld ingegaan op de werkwijze van de Gemeente Eindhoven, die als uitgangspunt heeft, dat eerst

gekeken wordt of het gebouw aangepast kan worden, en dan pas nieuwbouw wordt overwogen: 'transformatie tenzij'.

De atlas toont de verbouwmogelijkheden van bestaande gebouwen aan de hand van negen verbouwmodellen. Deze variëren van heel klein, zoals een precieze ingreep, tot heel groot, zoals een totaalaanpak met verbouwing en renovatie. Daardoor zijn de casestudies relevant voor stadswijken en krimpgebieden. Een voorbeeld is bijvoorbeeld de herbesteding van een gebouw voor middelbaar onderwijs in de Rotterdamse binnenstad, tot een Brede Basisschool, waardoor de basisschool op deze locatie behouden bleef. De modellen leggen de kansen bloot die oudbouw biedt.

VOOR HET VELD EN DOOR HET VELD

De voorbeelden van de verbouwingen zijn voorgedragen door het veld zelf. Bij de aanvang van het onderzoek in 2012 zijn oproepen gedaan via Architectuur Lokaal, Bond van Nederlandse Architecten (BNA), het Kenniscentrum Ruimte voor Onderwijs en Kinderopvang (Ruimte-OK) en de Technische Universiteit Delft. Deze werkwijze leverde een nationale dwarsdoorsnede op, zoals de bedoeling was van de coördinator, Dr. Dolf Broekhuizen. De gebruikers komen in de scholenbouwatlas ook zelf aan het woord. Meerdere voorbeelden beginnen met gebruikerservaringen, zoals die van directeur Ed Lemmens, Basisschool en Kindcentrum Oda, Maastricht: 'We zitten nu niet meer in afgesloten lokalen. Het is veel opener en we hebben veel contact met elkaar. Er is nu sterk het gevoel samen school te zijn. De leerkrachten schakelden na de verbouwing over op het systeem van leiden en loslaten. Tijdens instructie leiden we de kinderen, daarna worden ze losgelaten voor zelfstandige verwerking. De metamorfose die het gebouw heeft ondergaan, biedt daar ruimte voor.'

KINDCENTRUM EN BASISCHOOL ODA, MAASTRICHT, FRENCKEN SCHOLL ARCHITECTEN.

DOLF BROEKHUIZEN (1965)

is architectuurhistoricus en promoveerde in 2000 aan de Rijksuniversiteit Groningen op een proefschrift over Nederlandse wederopbouwarchitectuur. Zijn adviesbureau werkt in opdracht van overheden en instellingen en is gespecialiseerd in onderwijshuisvesting, moderniseringstendensen en cultuurhistorie in Nederland. (FOTOGRAAF: OSSIP VAN DUIVENBODE)